

DE FRISIA A FISTERRA, OU COMO FACER UNHA TRADUCIÓN ALITERATIVA Á LINGUA GALEGA DO POEMA ÉPICO ANGLOSAXÓN *BEOWULF*¹

Jorge Luis Bueno Alonso
Universidade de Vigo

Resumo

Cunha ampla variedade de técnicas moitos foron os intentos –dende o comezo dos estudos académicos da literatura anglosaxona– de facer accesible o texto de *Beowulf* ó público. Malia a súa dificultade como texto, *Beowulf* segue editándose, traducíndose e trasmitíndose máis ca nunca. Seguindo esta vella e clásica tendencia de facer de *Beowulf* un texto accesible e coa intención de engadir unha nova lingua ó variado número de linguas do mundo nas que se ten traducido *Beowulf*, quero presentar aquí as primeiras etapas dun proxecto que haberá de conducirnos –que eu saiba– ata a primeira tradución aliterativa de *Beowulf* á lingua galega. O obxectivo deste artigo é describi-los diversos pasos do proxecto e comenta-las diferentes decisións que temos feitas e que teremos que facer a tódolos niveis para traducir e edita-lo texto anglosaxón dun xeito satisfactorio: Por que é necesario facer unha nova edición do texto dende o códice *Cotton Vitellius A.XV*? Que tipo de tradución imos facer? Cales van se-los problemas que teremos que resolver ó longo do proceso tradutolóxico? etc. Estas e outras cuestións semellantes serán analizadas ó longo deste artigo.

Palabras clave: Beowulf; Tradución aliterativa; Tradución intertemporal; Edición de textos antigos

Abstract

Through a wide variety of techniques many different attempts to make *Beowulf* accessible abound since the very beginning of Anglo-Saxon scholarship. Besides its difficulty as a text, *Beowulf* keeps on being edited, translated and transmitted more then ever. Following this old trend of making *Beowulf*

¹ Este artigo ten a súa orixe nun relatorio en lingua inglesa que, co título de “From Frisia to Fisterra, or How to produce and Alliterative Translation of *Beowulf* into Galician”, presenteí nas sesións do *17th Internacional Conference of the Spanish Society for Medieval English Language and Literature* celebrado na Universidade da Coruña do 29 de setembro ó 1 de outubro de 2005. Teño que da-las grazas dende aquí ós que me fixeron naqueles días varios comentarios interesantes que sen dúbida contribuíron á mellora do texto final presentado aquí.

accessible and adding a new language to the wide variety of the world's languages *Beowulf* has been rendered into, I want to present here the first stages of a project that will lead, as far as I know, to the first alliterative translation of *Beowulf* ever produced into Galician. Thus, the aim of this paper is to describe the different steps that have been carried out up till now to produce the translation and to comment on the different decisions that have been made –and will have to be made– at all levels to translate and edit the Anglo-Saxon text: Why is it necessary to make a new edition of the *Beowulf* text from the *Cotton Vitellius A.XV?*, What sort of translation will be accomplished?, What problems are we facing in the translation process?, and so long and so forth. These and other similar questions will be tackled throughout this paper.

Key words: Beowulf; Alliterative translation; Intertemporal translation; Edition of old texts

1. Palabras preliminares

Dende o comezo dos estudos académicos da literatura anglosaxona² e cunha ampla variedade de técnicas –edicións, traducións completas, resumos, versións reducidas– moitos foron os intentos de facer accesible o texto de *Beowulf* ó público. Como dixo Marijane Osborn (1997: 343) “since the first translation of passages from *Beowulf* (...) literally hundreds of complete and partial translations and retellings have appeared in a surprising array of the world's languages”. Malia a súa dificultade como texto e o seu “baffling range of unique forms and linguistic pyrotechnics” –como dixo Andy Orchard (2005: 50) dun xeito irónico–, *Beowulf* segue editándose, traducíndose e transmitíndose máis ca nunca. Por exemplo, a edición dixital en CD-ROM do códice de *Beowulf* feita por Kevin Kiernan (2000) e a exitosa tradución do poema que fixo o premio nobel irlandés Seamus Heaney (1999 & 2002) constitúen dous dos máis salientables casos da devandita transmisión.

Seguindo esta vella e clásica tendencia de facer de *Beowulf* un texto accesible e coa intención de engadir unha nova lingua ó “surprising array of the world's languages” no que se ten traducido *Beowulf*, quero presentar aquí as primeiras etapas dun proxecto que haberá de conducirnos ata a primeira –que eu saiba– tradución aliterativa de *Beowulf* á lingua galega. Así, o obxec-

²En lingua inglesa utilízase a etiqueta “Medieval English Literature” para cubrir ámbolos dous períodos, o do antigo inglés –“Old English Period/Literature”– e o do inglés medio –“Middle English Period/Literature”. Cando temos que verte-la etiqueta ó castelán ou ó galego distínguese incorrectamente entre “Literatura anglosaxona” e “Literatura Medieval”, cando en inglés “Anglo-Saxon Literature” se opón a “Middle English Literature” e non a “Medieval”, que abrangue ambos. Sobre a confusión que xeran estes termos e sobre a explicación dos mesmos é moi útil e clarificador ó traballo de Bruce Mitchell (1984).

tivo deste artigo é describi-los diversos pasos do proxecto e comenta-las diferentes decisións que temos feitas e que teremos que facer a tódolos niveis para traducir e edita-lo texto anglosaxón dun xeito satisfactorio³.

2. O (re)conto de *Beowulf* na península ibérica: O castelán e máis alá

O texto de *Beowulf* ten unha longa e moi produtiva historia de traducións e versións. No traballo ó que fixemos referencia ó comezo deste artigo, Marijane Osborn (1997) fixo unha análise moi interesante no que non só detallaba as edicións textuais e as traducións ó inglés senón que tamén describía as traducións que do poema se tiñan feito a unha ampla variedade de linguas do mundo. Aínda que tiña algunhas ausencias de pouca importancia, a listaxe final era moi completa e dáballe ó lector un panorama xeral das traducións que se fixeran do texto anglosaxón nun esforzo por amosar “how access to the poem has spread through the international community”. No que atinxe ó castelán, Osborn (1997: 350) apuntaba o seguinte:

The first account of *Beowulf* in Spanish was a retelling for children by Vallvé published in 1934. The first direct translation of passages was published by Manent in 1947. Orestes Vera Pérez produced the first full Spanish translation, in prose, in 1959, republishing it in 1962. The most recent Spanish translation was by Lerate and Lerate, in 1986.

O seu catálogo é axeitado só se incluímos as traducións feitas por Antonio Bravo (1981) e Angel Cañete (1991). O descoido de Osborn é case imperdoable, aínda que non xulguemos o resultado final da tradución. O texto de Bravo foi a primeira tradución publicada no estado español e a primeira en incluír un estudo crítico preliminar que sen dúbida lle daba máis valor á tradución ofrecida. No que atinxe ó tipo de tradución, ata a publicación da versión de Lerate e Lerate (1986) tódalas traducións en castelán seguiron o patrón da meirande parte das traducións ó inglés contemporáneo: i.e., eran versións en prosa –ou metatextos (Campos 1989: 25)– máis interesadas en mante-lo contido do poema sen facerlle caso á estrutura poética externa. A

³ Aínda que son o editor do texto anglosaxón e o autor da versión inicial do texto aliterativo en galego, non podería ofrecer unha tradución definitiva e satisfactoria sen a valiosísima axuda da miña muller e colega Dra. Ana Fernández Soneira. Trala preparación dunha versión preliminar dende o orixinal anglosaxón e da escritura dunha tradución aliterativa inicial, sentámonos a traballar xuntos para corrixir e puli-lo texto. Nesta fase do proceso é donde os seus coñecementos da lingua galega son vitais para mellora-lo texto e refinar algunhas das miñas opcións iniciais. No futuro volume, aínda que a edición do texto, a introdución e as notas son da miña responsabilidade, a tradución virá asinada polos dous como autores da versión final.

versión dos Lerate (1986) foi a primeira que pretendeu darlles ós lectores en castelán unha experiencia estilística semellante á que daba o orixinal anglosaxón. Nunha breve análise de diversas traducións de *Beowulf* Xavier Campos (1993: 10) describiu o texto dos Lerate como un

Present Spanish organic metapoem. A new poetical structure has been created in the Target Language: that is to say, a structure belonging to a foreign tradition has entered the culture of the Target Language: alliteration, the only indigenous poetical form in English, now under the sounds of Present Spanish, a formidable undertaking.

Creo que non podemos esquecer que *Beowulf* é, ante todo, un poema. Cando traducimos un poema composto en anglosaxón a outras linguas temos que manter un certo grao de musicalidade no texto. Neste particular o metapoema dos Lerate acadou unha estrutura poética moi próxima á estrutura orixinal do poema traducido e ofrécenos unha brillante reconstrución poética da súa forma e do seu contido. Creo que non se pode esquecer este aspecto cando nos enfrontamos a unha tradución poética.

Neste respecto, creo que aínda hoxe deberíamos segui-lo vello aforismo de García Yebra (1983: 13): “vale más una buena traducción en prosa que una mala traducción en verso, pero una buena traducción en verso vale más que una buena traducción en prosa”. E o significado de “buena traducción” tería que entenderse como xa expliquei nun artigo previo (Bueno 2001: 29-30): “Y text that manages to transfer X text at all levels. And if in the rendering we could abide by the formal requirements of poetry, so much the better”. Isto é especialmente importante cando temos que traducir poesía dende o anglosaxón.

No que atinxe ás linguas presentes dentro das marxes xeográficas do estado español temos que apuntar que as traducións ó galego, ó catalán e ó euskera constitúen unha actividade necesaria para mante-la vitalidade destas linguas como linguas de uso. A tradución das máis importantes obras da literatura universal a estas linguas aumenta a súa reputación como linguas de cultura e contribúe a espalla-lo coñecemento literario entre os seus falantes. Dun certo xeito, hoxe seguimos a face-lo que Alfredo o Grande recomendaba no seu prefacio á *Cura Pastoralis* de San Gregorio (Treharne 2003: 12-13): “we eac sumæ bec ða ðe niedbeðearfosta sien eallum monnum to wiotonne, ðæt we ða on ðæt geðiode wenden ðe we ealle gecnawen mægen”, isto é, “tamén deberíamos traducir, na lingua que todos entendemos, algúns libros que son moi necesarios para o saber dos homes”.

Nembargantes, a literatura anglosaxona non ten sido ben tratada polos tradutores do galego, do catalán, do euskera ou do asturiano. No que atinxe a textos curtos, algúns poemas elexiacos e líricos foron traducidos ó galego

(Fraga 2003a & 2003b) pero ata o de agora non se completou tradución ningunha de obras principais. En lingua asturiana temos unha antoloxía de poesía épica, traducida por Xuan Santori (1999) que inclúe *The Battle of Maldon*, *The Battle of Brunanburh*, *The Battle of Finnsburgh*, *Waldere*, *Deor* e *Caedmon's Hymn*. Polo que puiden pescudar, fóra da versión catalá en prosa do *Beowulf* feita por Xavier Campos (1998), non temos traducións nin ó euskera nin ó catalán de textos anglosaxóns. O que todos estes exemplos teñen en común é que son metapoemas nos que os tradutores abandonan dende o comezo calquera intento de obter unha tradución poética. Todos son fantásticos exemplos de textos en prosa cun obxectivo de ofrecerlle ó público lector das linguas de chegada o contido dun grupo de poemas anglosaxóns. Cando se len os textos, sempre lle queda a un a sensación de que algo moi importante se perdeu polo camiño, que se esqueceu no proceso. Xa hai máis dunha década que Fernando Toda (1992: 161) expuxo o seguinte:

The question whether to translate the text as prose or verse must be faced taking several things into account. As a translator, I tend to agree more and more with the idea that poetry must be translated as poetry, and thus if the original text conforms to certain patterns of metre and rhyme, the translation should also be bound by certain formal requisites, though not necessarily the same patterns.

Como tradutor de anglosaxón e anglosaxonista aínda creo na importancia vital de intentar acadar un estilo poético cando se traduce poesía, na necesidade de segui-los aspectos formais da composición poética. É para este contexto, digamos ibérico, no que quero presenta-las liñas xerais dun proxecto que levará unha tradución poética aliterativa de *Beowulf* á lingua galega⁴. Nas seguintes páxinas teño a intención de ofrecer unha descrición dos trazos principais deste proxecto.

3. *Beowulf* á lingua galega. Como face-lo traballo

Unha vez resoltos a levar a cabo o traballo, como e de que maneira podemos comezalo? Cando temos que traducir un texto dende o anglosaxón hai fundamentalmente dúas opcións. Pódese seguir unha das moitas e moi boas edicións críticas do texto anglosaxón ou ben o tradutor realiza el mesmo una nova edición do texto dende o manuscrito orixinal. Creo que o

⁴A tradución do texto de *Beowulf* á lingua galega cun texto anglosaxón paralelo en edición bilingüe constitúe un proxecto ofrecido á *Asociación de Tradutores Galegos* (ATG). O presidente da ATG, o Dr. Xosé Mª Gómez Clemente, esta a xestionar a publicación do volume nunha editorial galega especializada. Quero dende aquí amosa-lo meu agradecemento a ATG e a o seu presidente –amigo e colega na Universidade de Vigo– polo seu interese na publicación desta tradución.

máis desexable é mestura-los dous métodos e facer unha primeira lectura e transcripción do texto anglosaxón dende o manuscrito para máis tarde coteja-lo texto obtido con algunhas edicións clásicas para tomar decisións, resolver problemas e defender unha determinada lectura textual. Non é preciso, na miña opinión, ofrecer una edición do texto con abundante aparato crítico para desenvolve-la tradución. Defendo que cada tradutor, en primeiro lugar, debe achegarse ó texto orixinal producindo unha edición sinxela del, isto é, unha edición do texto adecuada para se-lo texto fonte da tradución e que poida acompañalo texto da tradución nunha edición bilingüe. Esta edición sinxela ten que darlle ó lector un texto anglosaxón que sexa o usado polo tradutor na súa tradución e que poida consultar ó mesmo tempo que a revisa.

Este é o tipo de edición que estou a preparar e a usar como texto fonte da miña tradución de *Beowulf*. Hoxe en día esta tarefa é máis doada de facer grazas á magnífica edición dixital en CD-ROM que do manuscrito de *Beowulf* fixo Kevin S. Kiernan. O seu CD-ROM é unha das máis poderosas ferramentas editoriais que se teñen publicado polo de agora. Para a miña edición do texto non só teño en conta a dixitalización do manuscrito *Cotton Vitellius A.xv* tal e como aparece no CD-ROM de Kiernan senón que tamén fago un cotexo dos problemas clave do texto coas seguintes edicións xa clásicas na crítica de *Beowulf*: Kiernan (2000), Mitchell e Robinson (1998), Jack (1995), Wyatt e Chambers (1968), Wrenn (1973) e Alexander (1995). Como principio xeral as abreviaturas do manuscrito e os símbolos tironianos expáñdense sempre sen aviso e a puntuación, a división do texto e o uso das maiúsculas son editoriais. Cando se atopan problemas nalgunhas liñas complexas ou dubidasas sempre fago un cotexo do texto orixinal coas devanditas edicións nun esforzo por ofrecerlle ó lector o mellor punto de vista en cada caso e a opción que amosa un maior acordo entre os especialistas. Imos ver de seguido tres breves exemplos do meu procedemento editorial con casos tomados da edición e tradución dos primeiros versos do poema que presento como apéndice ó final deste artigo:

a) verso 9, <þara ymbsittendra>. Edito <þara ymbsittendra>. Esta é una lectura moi clara do manuscrito (fig 1), inda que ás veces <þara> bórrase das edicións aducindo razóns métricas moi dubidasas e pouco probadas. De tódalas edicións que cotexei só Jack (1995) defende <þ[ær]> ou a súa elisión, mentres que a miña lectura esta defendida polo resto dos editores que consultei:

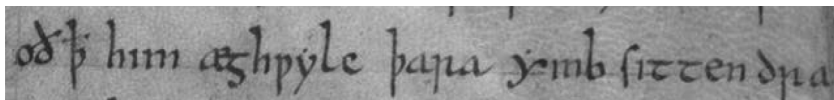

Fig 1. <þara ymbsittendra> (Kiernan 2000)

b) verso 44 <þon þa dydon>. Edito <þon þa dydon>. Tódolos editores están de acordo coa lectura, que aínda se confirma máis cando se cotexa esta tendencia editorial principal cos escaneados ultravioletas⁵ feitos por Kiernan (fig 2):

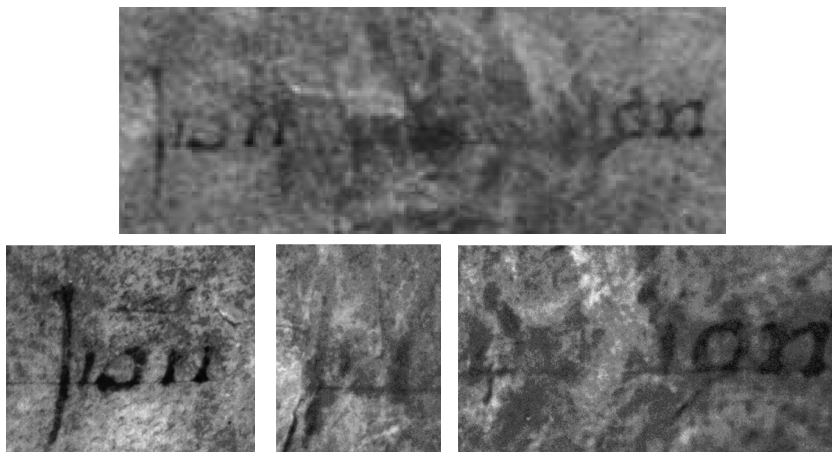

Fig 2. <þon þa dydon> (Kiernan 2000)

c) verso 62 <þæt [...] elan cwen> (fig 3). Edito <þæt [...] elan cwen>. Neste caso non hai moito acordo nos editores cando editan o texto:

Jack (1995) <þæt [... On]elan cwen>

Wyatt (1968) & Wrenn (1973) <þæt [... was On]elan cwen>

Kiernan (2000) <Hyrde ic þæt [*æþele*] [*an*] [*weard*] Elan cwen>

Mitchell & Robinson (1998) <þæt [...] elan cwen>

Alexander (1995) <þæt ... was Onelan cwen>

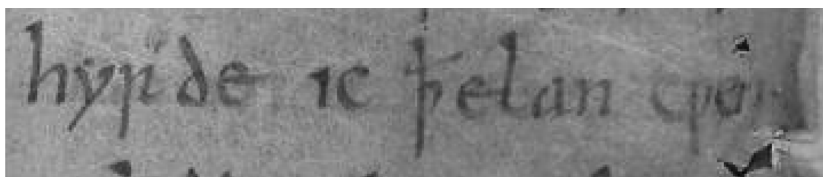

Fig 3. <þæt [...] elan cwen> (Kiernan 2000)

⁵ Kiernan (2000) explica os escaneados ultravioleta coma segue: “**þon**[ne]: **þon** A, **þon** B. Opaque substance above **þon** now removed, and ultraviolet shows faint mark of abbreviation Kölbng correctly read in the manuscript. (The ink is grey, instead of brown.) (M50.2 reads **þon**). **þa** AB: very faint in ordinary light, but clear with ultraviolet. **dydon** A, **dy-don** B: **dy** very faint in ordinary light, clear with ultraviolet”.

Todos estes editores dan explicacións moi extensas –e xustificables en tódolos casos– da súa selección editorial. Aquí o importante é o feito de que, inda que ofrecen diferentes solucións editoriais, todos eles están de acordo co significado do verso: o nome da filla de Healfdene non se menciona pero dise claramente que foi a raíña de Onela, quen si aparece mencionada dúas veces máis ó longo de poema (liñas 2616 & 2932, figuras 4a e 4b):

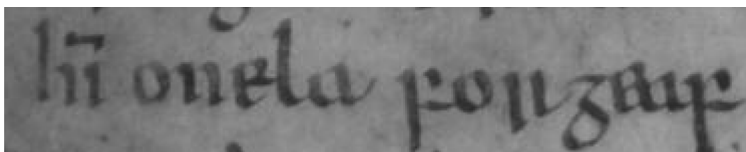

Fig 4a. <[Pæt]him Onela forgeaf > (Kiernan 2000)

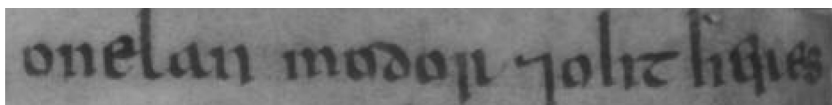

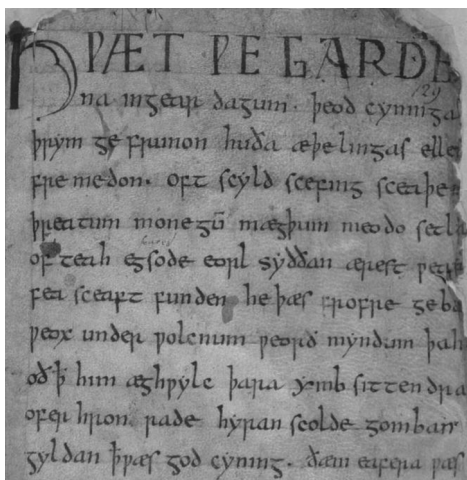
Fig 4b. < Onelan modor 7 Ohteres > (Kiernan 2000)

Xa que a miña edición non ten un obxectivo exclusivamente crítico, prefiro segui-lo manuscrito e deixa-lo texto tal e como aparece. A miña edición é, xa que logo, coherente cunha lectura directa do manuscrito e a miña tradución mantén o significado que ten un maior acordo na crítica especializada:

Heorogar ond Hroðgar ond Halga til.
 Hyrde ic þæt [...] elan cwen
 Heaðo-Scilfingas healsgebbedda.
 (61-63)

Heorogar, Hrothgar e Halga o bo,
 e mais unha filla quen, disque, foi a raíña de
 Onela,
 compañeira na cama dese caudillo dos
 suecos.

Creo que estes tres exemplos ilustran moi ben o tipo de edición que considero necesaria para ofrecer un texto claro e fiel que poida usa-lo tradutor como texto de partida no seu labor tradutolóxico. Ademais, respecteí os ‘fitts’ ou partes nas que se divide o texto de *Beowulf* e engadín un título ás diversas partes do texto galego co gallo de facer máis comprensible a estrutura narrativa do poema, tal e como outros editores e tradutores do texto xa fixeran no pasado (Donaldson & Howe 2002, Mitchell & Robinson 1998, Heaney 1999, Alexander 1973). Como exemplo do resultado final estes son os versos iniciais da miña edición final do texto:

HWÆT!

WE GARDEna in geardagum
 þeodcyninga þrym gefrunon.
 Hu ða æbelingas ellen fremedon.
 Oft Scyld Scefing sceaþena þreatum
 5 monegum mægþum meodosetla ofteah,
 egsode eorl, syððan ærest wearð
 feascaft funden. He þæs frofre gebad,
 weox under wolnum, weorðmyndum þah,
 oð þæt him æghwylc þara ymsittendra
 10 ofer hronrade hyran scolde,
 gomban gyldan. Þæt wæs god cyning.

Unha vez que temos un texto fonte que traducir, damos comezo ó proceso da tradución. Na súa recente tradución de *Beowulf* Roy Michael Liuzza (2000: 257) dicía o seguinte cando consideraba as diferentes estratexias de tradución que o tradutor do texto tiña ó seu alcance:

Some early translators tried to recreate the poem in an idiom their contemporaries would recognize as ‘heroic’ [Conybeare, Longfellow, Morris and Wyatt]; others have tried to reproduce the aural effect of the poem’s alliteration and stress [notably Gummere, Lehmann, Rebsamen]; still others avoid imitation or archaism and have tried to recreate the poem in a modern poetic idiom [Raffel, Greenfield, Hudson], while others, beginning with Kemble, have forgone verse altogether and presented the poem in prose.

Todas estas posibles opcións –i.e. imita-lo verso heroico, reproduci-los patróns aliterativos, darlle máis importancia ó contido que á forma– lévannos dereitos á vella pregunta: prosa ou poesía? Seguindo o que xa dixen ata agora, estou a favor de ofrecerlle ó lector un verso galego que a) teña un certo grao de flexibilidade estrutural, b) manteña un certo patrón da estrutura rítmica orixinal, c) posúa unha linguaxe poética que fuxa das explicacións prosaicas, e d) faga o esforzo de traducir poesía por poesía. Dun punto de vista formal creo que a aliteración é o trazo máis representativo da poesía anglosaxona. O meu principio para representa-la estrutura métrica do poema é o de producir un verso que teña de dúas a tres posicións aliterativas, e que estas sexan obtidas polos medios compositivos precisos en cada caso para adapta-la forza poética deste trazo ó estilo da poesía galega e dos lectores modernos de galego. Deste xeito non fago máis que segui-lo camiño aberto por outros tradutores

(Osborn 1983, Heaney 1999) no seu intento de mante-la estrutura aliterativa do anglosaxón –feito case imposible– por medio dun patrón aliterativo menos restritivo có do texto orixinal. Os seguintes versos tomados do primeiro ‘fitt’ –O funeral de Scyld– son un bo exemplo dos resultados iniciais da tradución e das diferentes solucións aliterativas (en negra) que tiveron que adoptar en cada caso (mesmo son, mesmo símbolo gráfico, mesmo son pero distinta posición silábica, etc):

Leof landfruma lange ahte.
 Þær æt hyðe stod hringedstefna,
 isig ond utfus, æþelinges fær.
 Aledon þa leofne þeoden,
 beaga bryttan on bearm scipes,
 mærne be mæste. Þær wæs madma fela
 of feorwegum frætwa gelæded.
 Ne hyrde ic cymlicor ceol gegyrwan
 hildewæpnum ond heaðowædum,
 billum ond byrnum. Him on bearme læg
 madma mænigo, þa him mid scoldon
 on flodes æht feor gewitan.
 Nalæs hi hine læssan lacum teodan,
 þeodgestreonum, þon þa dydon,
 þe hine æt frumscafte forð onsendon
 ænne ofer yðe umborwe sende.
 Þa gyt hie him asetton segen gyldenne
 heah ofer heafod, leton holm beran
 geafon on garsecg. Him wæs geomor sefa,
 murnende mod. Men ne cunnon
 secgan to soðe selerædenne,
 hæleð under heofenum, hwa þæm hlæste onfeng.
 (32-52)

Alí no porto ficaba a **proa** de curva fasquia,
 o **xeado** *navío* do heroe, desexando *navegar*.
 E **deitaron** o corpo do **dador** de aneis,
 do querido **príncipe**, no **peito** do barco,
 preto do **mastro**, na **maxestade** dos tesouros
 que **trouxeron** os guerreiros de **tribos** lonxincuas.
 Nunca se viu en **ningures** unha **nave** mellor enxoiada,
 con **bélica** **bagaxe** forxada nas **batallas**,
prezados tesouros **pousados** no seu **peito**,
 que levaría consigo na **longa** viaxe
 polas augas que **asucan** as sendas do mar.
 Menos **tesouros** non **tiña** dos que lle deran
aqueles que no **comezo** o condenaran,
 sendo neno, a **sufri-la** soidade das ondas.
 Fixéronlle **entón** un estandarte dourado,
 que **puxeron** ben alto, e ó **pélago** fero
déronlle o heroe cun **desacougo** no peito
 e co espírito **ferido** de **fonda** tristura.
 Ninguén soubo, nin os sabios do reino,
 nin os heroes **mortais** baixo o **manto** do ceo,
 quen **recibiu** o barco, quen **recolleu** o cargamento.

Malia que ofrezca uns resultados excepcionais, este é un procedemento esgotador que moitas veces nos forza a darlle ó verso diferentes aproximacións iniciais –dende o máis literal ata o máis poético– para obte-lo resultado máis axeitado posible. A tradución dos versos 65b-69 amosa con moita claridade o funcionamento deste mecanismo:

 þæt him his winemagas
 georne hyrdon, oðð þæt seo geogoð geweox
 magodriht micel.

Os seus camaradas, lixeiros, obedecíanlle sempre
 e daquela xuventude un grande exército xurdiu

A primeira frase, <þæt him his winemagas georne hyrdon>, é moi clara: “Os seus camaradas, lixeiros, obedecíanlle sempre”. Nembargantes, para traducir-la segunda frase temos que comezar dende o sentido mais literal –“os xoves guerreiros convertéronse nun grande exército”– e darlle nun segundo intento un xiro máis poético –“e aquela xuventude converteuse nunha gran banda de guerreiros”– para rematar cunha versión final que ademais presenta as tres posicións aliterativas que precisamos –“e daquela xuventude un grande exército xurdiu”–. Este duro proceso ten moitas dificultades pero creo que os resultados obtidos polo de agora son poeticamente competentes, como se pode comprobar na tradución completa dos dous primeiros ‘fitts’ que se achega como apéndice ó final deste artigo.

Ademais de mante-la estrutura formal, o texto presenta máis problemas que resolver: sutilezas léxicas, linguaxe poética, fórmulas fixas, etc. Imos considerar un par de exemplos para ilustra-lo tipo de problemas ós que teremos que nos enfrontar ó longo do proceso da tradución do texto:

a) O problema de ‘hall’ e dos seus compostos. Como se pode trasladar, sen ser prosaico ou expansivo, a gran cantidade de termos usados polo poeta para darlle nome ó centro do mundo anglosaxón? Non hai máis solución que usa-la mesma *variatio* en galego traducindo os <meodosetla>, <healreced>, <medoærn> ou <sele> por “salóns de augamel”, “sala sobranceira” ou “salón sublime”, considerando todo o tempo os diversos requisitos aliterativos do verso no que se atope a palabra.

b) Adaptacións léxicas tales como <aþum swerian> nos versos 83-85:

Ne wæs hit lenge þa gen
þæt se secghete aþum swerian,
æfter wælniðe wæcnan scolde.

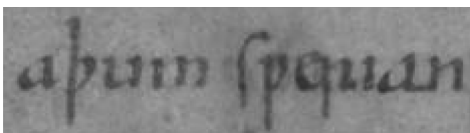

Fig 5. <aþum swerian> (Kiernan 2000)

Neste caso temos unha ampla variedade interpretativa na transcripción editorial deste composto. Segundo o editor o composto aparece como <aþumswe[or]jan> (Jack 1995), <aþum-swerian> (Wyatt & Chambers 1968, Wrenn 1973), <aþum swerian> (Kiernan 2000), <aþum sweoran> (Alexander 1995) ou <aþumsweorum> (Mitchell & Robinson 1998). A miña opción é manter <aþum swerian>, o que de tódolos xeitos constitúe sen dúbida unha lectura moi clara do manuscrito (fig 5). Este verso presenta un problema semellante ó que atopamos no verso 62 en <þæt [...] elan cwen>. Tódalas correccións pódense defender, inda que só Mitchell & Robinson e Wyatt & Chambers explican as razóns para corrixi-lo texto: a mesma nas dúas edicións, i.e. a lectura do manuscrito é o resultado dunha posible confusión do escriba á hora de entende-lo termo <aþum swerian>. A importancia deste composto xira ó redor do seu significado: xenro e sogro. Algúns editores

(Alexander 1995) conectan <apum swerian> co devandito erro do escriba e asumen unha posible –inda que non moi probable– relación dese termo con <apum sweoran>, que ten o sentido de “xurar/prestar xuramento/xuramentarse”. Aínda que a norma xeral é editar e traducir “xenro e sogro”, algúns tradutores prefiren a opción de “xurar” (Bradley 1982) e outros traducen o termo con ámbolos dous sentidos. Tal foi o caso de Michael Alexander (1973) que traduciu o termo como “sworn kindred” e na súa edición de 1995 fixo unha glosa da palabra como “oath-swearers” engadindo a seguinte nota ó pe: “Oaths are to be sworn between Ingeld and Hrothgar at the marriage of Hrothgar’s daughter Freawaru to Ingeld”. Esta non é a opción máis aceptada, pero creo que é estilisticamente interesante mante-las dúas opcións en galego: editar <apum swerian> e traduci-los dous sentidos do termo en dous versos de alto contido poético:

Ne was hit lenge þa gen	apum swerian,	Tamén tardaría en chega-lo tempo
þæt se secghe	apum swerian,	da bélica xenreira que xurdiría nos xuramentados,
after wælniðe	wæcnan scolde.	xenro e sogro, pola súa mortal inimizade.

4. Comentarios finais: “mægenes strang, mode frod, wis wordcwida”

Como vimos ó longo deste artigo, a tarefa de traducir anglosaxón á lingua galega é extremadamente interesante. A tradución deste poema non só ofrece un reto editorial moi atractivo –e clave para a interpretación correcta dalgúns versos– senón que tamén constitúe un enriquecedor exercicio de cotexo e revisión dos traballos publicados pola crítica no tema do anglosaxón. É tamén moi atractivo o desafío estilístico ó que temos que enfrontarnos cando buscamos a mellor estrutura aliterativa para cada verso. O traballo de tradución obríganos a ter en conta o debate crítico que se produce na comunidade académica no que atinxe ó sentido de termos específicos e ás novas interpretacións de ítems léxicos ou de construcións que aparecen de continuo nas revistas académicas deste campo de traballo⁶.

Trala presentación á comunidade académica da nosa tarefa tradutora, e tralo remate de sete ‘fitts’ (558 versos), aínda temos moito traballo que facer. Para rematalo, temos que segui-la suxestión do rei Hrothgar (ll. 1844-45a) –“(Þu eart) mægenes strang ond on mode frod, wis wordcwida” – e ser “fortes na forza, sabios de mente, e listos á hora de falar”. Se lle facemos caso a estes consellos –forza precisa, bo xuízo, e habilidade na tradución dos versos anglosaxóns ó galego– creo que poderemos darlle ó lector de galego un texto

⁶O artigo de Marie Nelson (2005) sobre as “boast words” en *Beowulf*, a nota de Alfred Bammesberger (2004) sobre “bega folces” e o traballo de Carole Hough (2004) sobre “beore druncen” son tres exemplos de novas e interesantes interpretacións léxicas que deberemos ter en conta na tradución de *Beowulf*.

de *Beowulf* que, como dixo unha vez Kenneth Sisam, poida lerse con pracer “in a place far from libraries”, ó mellor por primeira vez, nun lugar entre Frisia e Fisterra. Se logramos isto, a nosa tarefa de xigantes –ou como dirían os anglosaxóns, *enta geweorc*– pagará a pena.

APÉNDICE: EDICIÓN E TRADUCIÓN DE *BEOWULF*, VERSOS 1-114

Prólogo: O funeral de Scyld (1-52)

<p>HWÆT: WE GARDEna in geardagum þeodcyninga þrym gefrunon. Hu ða æþelingas ellen fremedon. Oft Scyld Scefing sceaþena þreatum 5 monegum mægþum meodosetla ofteah, egsode eorl, syððan ærest wearð feascraft funden. He þæs frofre gebad, weox under wolcnum, weorðmyndum þah, oð þæt him æghwylc þara ymsbittendra 10 ofer hronrade hyran scolde, gomban gyldan. Þæt wæs god cyning. Ðæm eafera wæs æfter cenned geong in gearдум, þone God sende folce to frofre. Fyrenðearfe ongeat. 15 Þæt hie ær drugon alдорleafe lange hwile. Him þæs Liffrea, wuldres wealdend, woroldare forgeaf. Beowulf wæs breme, blæd wide sprang, Scyldes eafera Scedelandum in. 20 Swa sceal geong guma gode gewyrcean, fromum feohgiftum on fæder bearne þæt hine on ylde eft gewunigen wilgesipas, þonne wig cume, leode gelæsten. Lofdæдум sceal 25 in mægþa gehwære man geþeon. Him ða Scyld gewat to gescæphwile felahror feran on Frean wære. Hi hyne þa ætbæron to brimes faroðe, swæse gesipas. Swa he selfa bæd 30 þenden wordum weold wine Scyldinga. Leof landfruma lange ahte. Þær æt hyðe stod hringedstefna, isig ond utfus, æþelinges fær.</p>	<p>¡Escoitade! Dos bravos daneses, nos días doutrora, da forza dos reis e dos feitos máis nobres que acadaron os heroes, escoitamos historias. E como dos salóns de augamel, Scyld, fillo de Sceaƿ, ás tropas do inimigo, a moitas tribos, botou fóra. Aquel que atoparan, cando neno, esfarrapado, mellorou e metíalles ós guerreiros moito medo e creceu baixo os ceos, acadou honor e gloria, ata que por tódalas tribos, as de máis lonxe e as veciñas do seu mar, vieiro da balea, fíxose respectar e delas recibiu tributo. Aquel foi un rei bo. Pasaron os anos e naceulle un neno a Scyld, un rapaz novo no reino, enviado por Deus para consolo do seu clan. Coñecía o creador os males do pasado que o seu pobo soportou sen un xefe moito tempo. Mais, o señor da vida, o dador da gloria, deulle honor e sona ó Beow, fillo de Scyld, que a fama do seu nome estendeu pola terra escandinava e máis alá. Baixo o coidado do pai, bos feitos un home novo debe facer e dar agasallos espléndidos e finos para que fiquen ó seu carón os fortes guerreiros cando a loita polo seu pobo e a vellez cheguen. Os feitos de moita gloria, a fama sobranceira en calquera nación danlles ós homes nome e medro. Chegoulle o tempo a Scyld, tocoulle partir, e coller rumbo, afoutado, ó regazo do señor. Foron leais os guerreiros que levaron o seu corpo ata as correntes do mar, como el mesmo pediu cando tiña aínda palabras e protexía os Daneses, o moi amado rei, o que reinou moitos anos. Alí no porto ficaba a proa de curva fasquía, o xeado navío do heroe, desexando navegar.</p>
---	---

Aledon þa leofne þeoden,
 35 beaga bryttan on bearm scipes,
 mærne be mæste. Ðær wæs madma fela
 of feorwegum frætwa gelæded.
 Ne hyrde ic cymlicor ceol gegyrwan
 hildewæpnum ond heaðowædum,
 40 billum ond byrnum. Him on bearme læg
 madma mænigo, þa him mid scoldon
 on flodes æht feor gewitan.
 Nalæs hi hine læssan lacum teodan,
 þeodgestreonum, þon þa dydon,
 45 þe hine æt frumscafte forð onsendon
 ænne ofer yðe umborwe sende.
 Ða gyt hie him asetton segen gyldenne
 heah ofer heafod, leton holm beran
 geafon on garsecg. Him wæs geomor sefa,
 50 murnende mod. Men ne cunnon
 secgan to soðe selerædenne,
 hæleð under heofenum, hwa þæm hlæste onfeng.

.I.

ÐA wæs on burgum Beowulf Scyldinga
 leof leodcyning longe þrage,
 55 folcum gefræge. Fæder ellor hwearf,
 aldor of earde. Oþ þæt him eft onwoc
 heah Healfdene, heold þenden lifde,
 gamol ond gudreouw, glæde Scyldingas.
 Ðæm feower bearn forðgerimed
 60 in worold wocun: weoroda ræswa,
 Heorogar ond Hroðgar ond Halga til.
 Hyrde ic þæt [...] elan cwen
 Heaðo-Scilfingas healsgebedda.
 Ða wæs Hroðgare heresped gyfen,
 65 wiges weorðmynd, þæt him his winemagas
 georne hyrdon, oðð þæt seo geogoð geweo
 magodriht micel. Him on mod bearn
 þæt healreced hatan wolde,
 medoærn micel men gewyrcean,
 70 þone ylde bearn æfre gefrunon,
 ond þær on innan eall gedælan
 geongum ond ealdum, swylc him God sealde

E deitaron o corpo do dador de aneis,
 do querido príncipe, no peito do barco,
 preto do mastro, na maxestade dos tesouros
 que trouxeron os guerreiros de tribos lonxíncuas.
 Nunca se viu en ningures unha nave mellor enxoiada,
 con bélico bagaxe forxado nas batallas,
 prezados tesouros pousados no seu peito,
 que levaría consigo na longa viaxe
 polas augas que asucan as sendas do mar.
 Menos tesouros non tiña dos que lle deran
 aqueles que no comezo o condenaran,
 sendo neno, a sufri-la soidade das ondas.
 Fixéronlle entón un estandarte dourado,
 que puxeron ben alto, e ó pélagos fero
 déronlle o heroe cun desacougo no peito
 e co espírito ferido de fonda tristura.
 Ninguén soubo, nin os sabios do reino,
 nin os heroes mortais baixo o manto do ceo,
 quen recibiu o barco, quen recolleu o cargamento.

I

Os reis daneses e a construción de Heorot (53-114)

Entón, moito tempo se mantivo ó mando do burgo
 o rei benquerido, Beow o danés, ben coñecido pola xente,
 cando o seu pai, patrón da terra, partiu cara ó alén.
 Naceulle despois Healfdene o duro, quen
 mentres viviu, vello e bravo na batalla,
 gobernou os gloriosos daneses. E a el, xefe do grupo,
 catro fillos nunha fileira viñéronlle ó mundo:
 Heorogar, Hrothgar e Halga o bo,
 e máis unha filla quen, disque, foi a raiña de Onela,
 compañeira na cama dese caudillo dos suecos.
 Hrothgar logrou victorias nas lides, honra nas loitas.
 Os seus camaradas, lixeiros, obedecíanlle sempre
 e daquela xuventude un grande exército xurdiu.
 Veuille á mente entón manda-los homes construír
 un salón de augamel, unha sala sobranceira,
 maior do que nunca fora visto polos fillos dos homes,
 na que daría, ós vellos e ós novos, o que Deus lle deu,
 agás a terra de todos e a vida dos homes.
 Escoitei entón que moitas tribos da terra media
 tiveron o traballo de embelece-la morada.

buton folcscare ond feorum gumena.
 Ða ic wide gefrægn weorc gebannan
 75 manigre mægþe geond þisne middangeard,
 folcstede frætwan. Him on fyrste gelomp,
 ædre mid yldum, þæt hit wearð ealgearo,
 healærna mæst. Scop him Heort naman,
 se þe his wordes geweald wide hæfde.
 80 He beot ne aleh, beagas dælde,
 sinc æt symle. Sele hlifade,
 heah ond horngeap. Heaðowylma bad,
 laðan liges. Ne wæs hit lenge þa gen
 þæt se secghete aþum swerian,
 85 æfter wælniðe wæcnan scolde.
 Ða se ellengæst earfoðlice
 þrage geþolode, se þe in þystrum bad,
 þæt he dogora gehwam dream gehyrde
 hludne in healle. Ðær wæs hearpan sweg,
 90 swutol sang scopes. Sægde, se þe cuþe,
 frumsceaft fira feorran reccan,
 cwæð þæt se Ælmihtiga eorðan worhte,
 wlitebeorhtne wang, swa wæter bebugeð,
 gesette sighrepig sunnan ond monan,
 95 leoman to leohte landbuendum
 ond gefræt Wade foldan sceatas,
 leomum ond leafum, lif eac gesceop
 cynna gehwylcum þara ðe cwise hwyrfaþ.
 Swa ða drihtguman dreamum lifdon
 100 eadiglice, oð ðæt an ongan
 fyrene fremman, feond on helle.
 Wæs se grimma gæst Grendel haten,
 mære mearcstapa, se þe moras heold,
 fen ond fæsten. Fifelcynnes eard
 wonsæli wer weardode hwile,
 siþðan him Scyppend forscrifen hæfde
 in Caines cynne. Ðone cwealm gewræc,
 ece Drihten, þæs þe he Abel slog.
 Ne gefeah he þære fæhðe, ac he hine feor forwræc,
 110 Metod for þy mane mancynne fram.
 Panon untydras ealle onwocon,
 eotenas ond ylfe ond orcneas,
 swylce gigantas, þa wið Gode wunnon
 lange þrage. He him ðæs lean forgeald.

Veloz para os homes voou o tempo
 e moi cedo mostraron o meirande dos salóns.
 E xa que tiña o poder nas súas palabras
 chegoulle á mente un nome, chamouno Heorot.
 Non esqueceu a súa promesa e na esmorga
 repartiu agasallos, aneis e alfaiais.
 Era un salón sobresaínte, sublime,
 de amplo tellado, que tiña que esperar aínda
 a forza salvaxe da fogueira do desprezo.
 Tamén tardaría en chega-lo tempo
 da bélica xenreira que xurdiría nos xuramentados,
 xenro e sogro, pola súa mortal inimizade.
 Entón o monstro maligno que moraba na negrume
 sufriu un tempo ó sentir de cotío o relouco
 do salón, o son da arpa, o sereno canto do poeta.
 Xa que tiña xeito falounos do xurdir dos homes
 tempo atrás, do todopoderoso que fixo a terra,
 apracible chaeira abranguida pola auga,
 e ó lume do sol e da lúa mandoulle ledamente
 aluma-los moradores da terra toda, e tamén
 embeleceu a súa fasquía con follas e pólas
 e asemade deulle alento a todo o que tiña vida.
 Deste xeito os guerreiros vivían ledos e galloufeiros
 ata que alguén, un inimigo que viña do inferno,
 comezou a cometer feitos criminais.
 O tebroso monstro tiña o nome de Grendel
 e fama de fisgar polas fronteiras todas,
 poboador dos pantanos e das gándaras.
 O monstro maldito viviu un tempo na morada
 da casta dos monstros ata que o Creador
 o condenou coma ós da estirpe de Caín.
 Deus eterno desquitouse do asasino de Abel.
 Non foi feliz por aquel feito hostil,
 mais ben Deus desterrouno lonxe dos homes.
 Del xurdiu toda unha témera proxenie
 de monstros, elfos e malignos espíritos,
 coma os xigantes que xa pelexaran tempo atrás
 con Deus ata que lles deu o que tiñan merecido.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- ALEXANDER, M. (trad.) 1973. *Beowulf*. Harmondsworth: Penguin Books
- ALEXANDER, M. ed. 1995. *Beowulf*. Harmondsworth: Penguin Books
- BAMMESBERGER, A. 2004. "The Half-Line *bega folces* (*Beowulf*, 1124A)". *Neophilologische Mitteilungen*, CV 2004, p. 21-23.
- BRADLEY, S. A. J. (ed & trad.) 1982. *Anglo-Saxon Poetry*. London: J. M. Dent & Sons.
- BRAVO, A. 1981. *Beowulf. Estudio y traducción*. Oviedo: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Oviedo.
- BUENO, J. L. 2001. "Renderings of *Wulf and Eadwacer* Revisited". *The Grove: Working Papers in English Studies* (Special Issue on Medieval Studies) 8, p. 13-38.
- CAMPOS, X. 1989. "*Beowulf* and *The Ruin* in Catalan: A Translating Technique Described". En SHAW, BRAVO, CORUGEDO & GARCÍA (eds.) *Articles and Papers of the First International Conference of the Spanish Society for Medieval English Language and Literature SELIM*. Oviedo: University of Oviedo Press, p. 25-27.
- CAMPOS, X. 1993. "Metaliterature around *Beowulf*: Several Translations Compared". En LEÓN, CASARES, & RIVAS (eds.). *Second International Conference of the Spanish Society for Medieval English Language and Literature SELIM*. Córdoba: University of Córdoba Press, p. 8-15.
- CAMPOS, X. (trad.) 1998. *Beowulf. Traducció en Prosa d'un poema èpic de l'anglès antic*. Castelló de la Plana: Societat Castellonense de Cultura.
- CAÑETE, A. (trad.) 1991. *Beowulf*. Málaga: University of Málaga Press.
- DONALDSON, E. T. & HOWE, N. (trad & ed.) 2002. *Beowulf. A Prose Translation*. New York & London: W.W. Norton & Company.
- FRAGA, Mª A. 2003a. "A Reading and a Rendering of *Deor*". En PALACIOS, LÓPEZ, FRA & SEOANE (eds.). *Fifty Years of English Studies in Spain: A Commemorative Volume*. Santiago de Compostela: University of Santiago de Compostela Press, p. 491-500
- FRAGA, Mª A. 2003b. "Rendering Two Old English Lyric Poems into Galician". En LORENZO & DE TORO (eds.) *El inglés como vocación: Homenaje al Profesor Miguel Castelo Montero*. A Coruña: University of A Coruña Press, p. 217-230.
- GARCÍA YEBRA, V. 1983. *En torno a la traducción*. Madrid: Gredos.
- HEANEY, S. trads. 1999. *Beowulf: A verse translation*. London: Faber & Faber.
- HEANEY, S. & DONOGHUE, D. (trad & ed.) 2002. *Beowulf: A verse translation*. London & New York: W.W. Norton & Company.
- HOUGH, C. 2004. "*Beowulf* lines 480B & 531A: *beore druncen* again". *Neophilologus* 88, p. 303-305.

- JACK, G. ed. 1995. *Beowulf: A Student Edition*. Oxford: Clarendon Press.
- KIERNAN, K. S. *et al.* (eds.) 2000. *Electronic Beowulf 2.0*. 2 CD. London: British Library Publications.
- LERATE, L. & LERATE, J. trans. 1986. *Beowulf y otros poemas anglosajones (S. VII-X)*. Madrid. Alianza editorial.
- LIUZZA, R. M. 2000. *Beowulf: A New Verse Translation*. Peterborough: Broadview Press Ltd.
- MITCHELL, B. 1984. "Medieval, The Middle Ages" en *Speculum* 59, p. 745-756.
- MITCHELL, B. & ROBINSON, F. C. (eds.) 1998. *Beowulf: An Edition*. Oxford: Blackwell.
- NELSON, M. 2005. "Beowulf's Boast Words". *Neophilologus* 89, p. 299-310.
- ORCHARD, A. 2005. "Reading Beowulf Now and Then". *Selim: Journal of the Spanish Society for Medieval English Language and Literature* 13 (2003-2004), p. 49-81.
- OSBORN, M. 1997. "Translations, Versions, Illustrations". En BJORK & NILES (eds.) *A Beowulf Handbook*. Exeter: University of Exeter Press, p. 341-372.
- OSBORN, M. 1983. *Beowulf: A Verse Translation with Treasures of the Ancient North*. Los Angeles: University of California Press and Pentangle Press.
- SANTORI, X. (trad.) 1999. *Poesía épica anglo-saxona. Antoloxía Billingüe*. Oviedo: Librería Académica, Academia de la Llingua Asturiana.
- TODA, F. 1992. "From *Sebell* and *The Grunye* to *Sevilla* and *La Coruña*: Translating Barbour's *Bruce* into Spanish". *Selim: Journal of the Spanish Society for Medieval English Language and Literature* 2, p. 154-168.
- TREHARNE, E. (ed & trad.) 2003. *Old and Middle English. C.890-c.1400: An Anthology*. Oxford: Blackwell Publishers.
- WRENN, C. L. (ed.) 1973. *Beowulf*. London: Harrap.
- WYATT, A. J. & CHAMBERS, R. W. (eds.) 1968. *Beowulf with The Finnsburg Fragment*. Cambridge: Cambridge University Press.

